

דף סד

'דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים...'. ע' במובא ביוסף דעת הוריות יד.

'הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום... הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך בשלום...' – כי חברו צריך תפילה על המקום שהולך לשם כי מכאן כבר הוא נפטר בשלום, ואילו במת הוא להפך, צריך שילך מכאן בשלום ואז ימצא השלום שם בודאי, ואם אינו הולך מכאן בשלום, שאין בידו מעשים טובים, לא ימצא שם שלום, לפיכך צריך שיעשו לו סימן טוב כי בשלום הוא הולך (ריטב"א מו"ק כט).

– האדם צריך להיות הולך ונע אל השלמות, וכאשר הגיע לשלימותו מסתלק לעולם העליון לאור באור החיים. ועל כן אומרים לחי 'לך לשלום' (עפ"י שם משמואל וישב תרע"ו).

– דוקא באמירת 'לך', אבל כשאומר לו לשוב, יכול לומר 'שוב בשלום', וכדרך שאמר יעקב אבינו ושבתי בשלום – כי כשאומר 'לך בשלום' יש במשמע שהליכתו תהא בשלום ולא ביאתו והגעתו למחוז חפצו, אבל כשמדבר על בואו ושובו, יכול לומר 'בשלום' (עפ"י בן יהודע. וע' גם מהרש"א).
וכן ביתרו הוא אומר 'וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום' (וע' חפץ חיים עה"ת שמות ד, יח). וכן במשנת ראש השנה (כה). אמר לו רבן גמליאל לרבי יהושע: 'בוא בשלום רבי ותלמיד'.

ובשבת יב: הגרסא שלפנינו 'שבתי בשלום'. ואולם ברי"ף הגרסא 'לשלום' (וע' גם ברש"י שם). וכבר כתב שם מהרש"א שיש לומר שדוקא בהליכה מאתו הקפידו לומר בלמ"ד. וע"ע בלשון הגר"מ פינשטיין בתשובה אה"ע ח"ג כו ד"ה ואף. ואולם מצינו בתפילת הדרך (לגרסת הגר"א לעיל כט): 'תחזירני לביתי לשלום'. וכן המנהג לומר 'תחזירנו לשלום'. וע' גם בקדושין לג. 'בואכם לשלום'. וכן כשמודה על העבר מצינו (לעיל ס.) 'שהכנסתני / שהוצאתני / מכרך זה לשלום'.

'תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא'. אף על פי שעולם הבא הוא 'יום שכולו שבת ומנוחה' (סוף תמיד), זהו מבחינת עמל האדם ויגיעתו, אבל הקב"ה משפיע לתלמידי חכמים מצד שילום שכר השגות גבוהות עוד ועוד, ומבחינה זו אין להם מנוחה. [וכן הוא בשבת שבעולם הזה שהיא מעין עולם הבא, גם תלמידי חכמים נחים בה אף מעמלה של תורה, אך לא להתבטל רק להשיג השגות גבוהות מה שהשי"ת משפיע בלבם] (עפ"י קדושת השבת ב עמ' 7; מחשבות חרוץ עמ' 131).

'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם...' –

'הכונה הנכונה בזה, דהנה כי כל המדות נבראו מאת הבורא יתברך שמו, מדות הבושה והעזות, הגאווה והענוה, השלום והמחלוקת, ואי אפשר לעולם בלי שום מדה מהמדות, ואי אפשר לומר שתעקף מדה אחת מכל וכל אך ראוי להשתמש בהם במקומות הראויים. והנה המחלוקת נאה ויאה לעוסקי בתורה ופלפולה, ועולים בהר ה' ומקום קדשו, זה יאמר לפי שכלו וזה לפי שכלו עד כי יכריח אחד את חברו להעמידו על האמת, כמחלוקת שמאי והלל, ועל ידי זה לא יהא אחיזה לקליפה לגרום מחלוקת בעולם, כי הטרודים בעבודת ה' מסתפקים במה שבידיהם ואינם משתוקקים למה שאינו שלהם, ומדריכים דורם בדרך הישרה. ועל דרך זה מרבים שלום בעולם – שמחלוקתם גורם הסתלקות אחיות הנחש הקליפה,

אמנם בשעה שמתעצלים מלעסוק בתורה ופלפולה, ושלוש ביניהם, מתעוררים תאומים ואינם מסתפקים במה שיש להם, ולבם פנוי לפנות אחרי הבלב העולם הזה ופיתויו ומתקנאים איש ברעהו, והנחש מתגרה להרבות מחלוקת ביניהם, כי אי אפשר לעולם בלא מדה זאת, וכיון שלא תמצא בקדושה ע"כ תמצא בטומאה...'. (דרשות החתם סופר ח"א קפג, ב. וע' גם בספר שבט מוסר לז, מח).

– 'כי בטבע עולם הגופים שלא יהיה שום שלום כי הגופים מפורדים, אלא שורש השלום שבעולם הזה הוא על ידי מה שתלמידי חכמים מעוררים נשמתם לתורה ועבודה ועל ידי זה מזדכך הגופות והנשמות מאירים, ועל ידי זה כמה פעמים משיג זה מה שהשיג זה כי הנשמות הרוחניות הם אחדות, נמצא שהם מרבים ומגדילים השלום בעולם הזה, והיה 'מרבים' מלשון מולידים. 'ולדו על ברכי יוסף' – מתרגם: רבי יוסף' (שם ג, ד. וע' תניא פרק לב).

ע"ע אור המאיר הרוש לר"ה ח"ב עמ' רנב; אמרי פנחס – פר' פינחס שמו, שער התורה יח.

חתמו מסדרי הש"ס את מסכת ברכות ב'שלום', על דרך שאמרו (בספרי) 'גדול השלום שחותמיהן של כל הברכות – שלום, שנאמר ישא ה' פניך אליך וישם לך שלום. והטעם, שהשלום הוא הכלי שמחזיק הברכה, כמו ששנינו בסוף עוקצין, שאם אין שלום אין כלום.

'גדול השלום שכל התורה ניתנה לעשות שלום בעולם שנאמר דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום' (רמב"ם סוף ספר זמנים).

*

'... ומבני יששכר ידעי בינה לעתים. שמעתי שרצונו לומר שהיה להם הכרה בכל עת מה נשתנה מעת אחר, דכל עת משונה, כמו שבת ויום טוב וראש חודש ושאר עתים וזמנים שיש להם שינוי, וכן כל יום משונה מחבירו, וכן בוקר וערב... ומי שיש לו הבינה הברורה יודע ומכיר שינוי העתים [בלב מבלי שידע יחוד העת], ועל ידי זה יודע מה יעשה ישראל בעת לעשות לד'. וזהו רק על ידי מדרגה הנ"ל שדבוק כל כך בהש"י כאשר ידבק האזור וגו', וכמו שאמרו במדרש מה התאומים הללו כשאחד... חבירו מרגיש, כי בכל שינוי-עת למטה כן למעלה, וכן להיפך... וזהו על ידי בינת הלב, כי ההרגשה – בלב, וזהו מדת החמור כנ"ל, לכן דרשו ז"ל (נדה לא.) על חמור גרם חמור גרמה ליששכר שיוולד וכו' והיינו כי מבני יששכר יש להם כח הרגשה ביותר, שהוא כח החמור... וכן בני יששכר יודעי בינה, שהדעת במקום בינה והכל מן הלב עצמו בלי שום חכמה...

והתולדה שכזו, היינו שיהיה תולדה מן הלב ויוצאה מן החכמה, היינו שהלב מרגיש כל כך עד שיש בו הדעת מה לעשות מצד החכמה הרגשה ברורה, אפילו בימי משה [דהיינו ענין נתינת התורה] לא אשתכח, כי על ידי זה אין צריך לתורה, כי עת לעשות לד' הפרו תורתך, כי צריכה להיות הכרה בכל עת כפי אותו העת מה רצון ד' אותו יעשה. והרבה מצוות עקורות אצלינו, מסתמא אין צריך ולא חפץ ד' באלה עבשיו. והרגשת ה'עת לעשות... הוא רק מבני יששכר, שהחכמה יוצאה מן הלב, כי הלב מרגיש כאשר הוא דבוק כל כך כתאומים כנ"ל. וכאשר המעשה יוצאה מן הלב מצד החכמה אז יודע בינה לעתים, ועל זה אמרו 'זוכה לבינה' – שדבר

זה אינו תלוי ביד אדם אלא בזכיה שהש"י מזכהו לכך כי זהו סיוע ותכלית המדרגה, ולעולם הסוף בידו של הקב"ה...
ולכך מסיים מסכת ברכות בפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך, כי יסוד כל הברכות קריאת שמע ותפלה, להגיע למדרגת שויתי וגו' – הכרת שם שמים הברורה כמו שאמרנו במקום אחר, ולכך סופו מדרגה זו דעת לעשות...]' (מתוך דובר צדק עמ' 60).

*

תשעת הפרקים של מסכת ברכות בנויים על סדר התנהגות האדם מעת לעת; שני הפרקים הראשונים עוסקים בעניני קריאת שמע שחרית וערבית, אחרי כן שלשה פרקים מעניני תפלה, אח"כ שלשה פרקים מעניני אכילה, ואחר כל אלו פרק 'הרואה' – כשאדם קרא קריאת שמע בזמנה, ותפלתו היתה שלמה, ואכילתו גם היא היתה מבוררת, אזי כשיצא החוצה רואה 'מקום שנעשו בו נסים לישראל' – בכל מקום שמגביה עיניו אינו רואה אלא מקום שנעשה בו נס לישראל, כי הוא מגיע להכרה שכל מה שברא הקב"ה וכל מה שנעשה, לא היה אלא בשביל ישראל עמו – כן צריך האדם להיות מוקף בדברי תורה. (מי השלוח לקוטי הש"ס)

שהיתה בו, שנכנס גדר לפנים מגדר ומערה לפנים ממערה, ואף שם היה מסכך עצמו (בבגדיו) כסוכה. כל המבוזה את הבגדים סוף אינו נהנה מהם (ויקם דוד ויכרת את כנף המעיל אשר לשאול בלט; והמלך דוד זקן בא בימים ויכסהו בבגדים ולא יחם לו).

דפים סב – סג

ק"ז. מהם דיני קפנדריא, רקיקה, והופעה בלתי נאותה, בהר הבית ובבית הכנסת?

אסור לעשות הר הבית קפנדריא (= קיצור דרך), וכן לבית הכנסת. ואם נכנס לשם שלא כדי לקצר דרכו – מותר לקצר. וכן כשנכנס בו להתפלל, מותר ומצוה (כ"ג הר"ף ועוד. וכ"כ הפוסקים) להיכנס בפתח זה ולצאת בפתח אחר (ובבוא עם הארץ לפני ה' במועדים, הבא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב... לא ישוב דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצא).
אמר רבי אבהו, אם היה שביל מעיקרו – מותר לעבור בו.

אסור לרוק בהר הבית. ואמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי: כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה, כאילו רוקק בבת עינו שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים.
בבית הכנסת התיר רבא לרוק, בדומה למנעל – דומיא דביתו של אדם שמקפיד על קפנדריא ואינו מקפיד על רקיקה ומנעל. [ובירושלמי מובא מריב"ל (ג,ה) שאסור לרוק בבית הכנסת כמו בהר הבית. וכתבו הפוסקים שאין הלכה כן].

א. יש לעיין לאותם האנשים העשירים דמקפידים בביתם על הרקיקה, אם כן גם בבית הכנסת ובית המדרש יהיה אסור להם לרוק (שער הציון קנא, טו).
ב. גם כשהותרה רקיקה, צריך לדרוס רוקו ברגלו או לכסותו (עפ"י ירושלמי ג,ה; או"ח צ,יג קנא,ז).

לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו (– חגור חלול המיועד למעות. בברייתא שנו: בפונדתו המופשלת לאחוריו) ובאבק שעל רגליו, ולא במעות הצרורים לו בסדינו.
בבית הכנסת מותר באלו. ויש אוסרים ליכנס בו בסכין ארוך או בראש מגולה (או"ח קנא,ו).

דפים סג – סד

ק"ח. א. כיצד נוסח טופסי ברכות במקדש וענייתן?

ב. האם מעברים שנים וקובעים חדשים בחו"ל?

ג. אלו לקחים והנהגות הובאו בסוגיא מדברי חכמים?

א. כל חותמי הברכות שבמקדש היו אומרים: בא"י אלקי ישראל מן העולם ברוך חונן הדעת וכדו' – וכן בכל ברכה וברכה. כן נהגו בבית ראשון (רש"י לעיל נד.). משקלקלו הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד, התקינו שיהיו אומרים '... מן העולם ועד העולם...' (קומו ברכו את ה' אלקיכם מן העולם עד העולם). ולא היו עונים 'אמן' במקדש אלא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' – על כל ברכה וברכה (ויברכו שם כבוד ומרומם על כל ברכה ותהלה).

- א. כתבו ראשונים שהארכת טופס הברכה במקדש 'מן העולם...' / וכן אמירת 'ברוך שם...' לא היתה נהגת אלא בתפילה אבל בשאר ברכות לא היו מאריכים, והיו עונים אחריהן 'אמן' (עפ"י ראב"ד, מאירי; עשרה מאמרות חקור הדין ח"ה ה. וערש"ש לעיל נד).
יש אומרים שלא ענו 'ברוך שם' בברכת כהנים שבכל יום אלא ביום הכפורים בלבד. ויש אומרים שלא ענו 'ברוך שם' אלא בברכות שנוסחן 'בא"י אלקי ישראל מן העולם...' ולא בברכת כהנים, וגם 'אמן' לא ענו עליה (וע' רמב"ם נשיאת כפים יד, ט; פירוש הרא"ש סוף תמיד; תוס' סוטה מ תוי"ט שם ומרומי שדה).
ב. י"א שעניית 'ברוך שם' לא היתה בסוף הברכה אלא מיד עם שמיעת שם השם (עתוס' סוטה מ; חרדשי הגר"ח).
ג. נחלקו הראשונים האם כבר במקדש ראשון לא היו עונים 'אמן', או רק בבית שני, ועזרא הוא שתיקן זאת (ערש"י יומא סט: ותו"י וריטב"א).

ב. אין מעברים שנים וקובעים חדשים בחו"ל (כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם). ואולם אם החכם שבדורו יצא לגולה ולא הניח כמותו בארץ ישראל – מעבר וקובע, כמו שנהג רבי עקיבא. בירושלמי (סנהדרין א, ב) אמרו שאם אין יכולים לעבר השנה בארץ, מעברים אותה בחו"ל, שכן מציינו בירמיה ויחזקאל וברוך בן גריה.
ראה עוד חילוקי דינים ושיטות בהרחבה – בשו"ת שבט הלוי ח"א קכט).

ג. התקינו (בועז ובית דינו) שיהא אדם שואל בשלום חברו בשם. (והנה בעז... ה' עמכם. ויאמרו לו יברכך ה'. וכן אמר המלאך לגדעון ה' עמך גבור החיל).
יש מפרשים שעיקר התקנה היתה להתייר לשאול בשם, ויש מפרשים חובה, ואנו ששואלים בשלום הרי בכך מזכירים שמו של הקב"ה, שנקרא 'שלום' (ערש"י מכות כג:).

תניא הלל הזקן אומר:

בשעת המכניסים – פזר (דברי תורה. ויש מי שמפרש על הצדקה. ע' בן יהוידע). בשעת המפזרים – כנס. ואם ראית דור שהתורה חביבה עליו – פזר (יש מפזר ונוסף עוד). ואם ראית דור שאין התורה חביבה עליו – כנס (עת לעשות לה' – הפרו תורתך).

דרשות בר קפרא:

'ולת קבוץ קנה מינה' (תרגום: הוזהר הסחורה – קפוץ וקנה ממנה); –
'באתר דלית גבר – תמן הוי גבר' (במקום שאין שם איש – היה אתה איש). אמר אביי: שמע מינה, במקום שיש שם איש – לא תהא איש. ופרשו דבריו בששניהם שוים.
יש מפרשים לענין הוראה וכשהוא פחות מבן ארבעים, ויש שם ת"ח אחר כמותו. ויש שאמרו, דוקא באורח שנכנס למקום שיש שם אדם קבוע, אבל אם דר שם בקביעות מותר לו להורות כמו החכם השווה לו. ורבנו חננאל פרש לענין שררה ולא לענין הוראה (ע' תוס' סוטה כב:); –
איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה – בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך. אמר רבא: אפילו לדבר עבירה; –
לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה [כגון מעשה מחט מסוים. ויש מפרשים: חקיקת אבנים טובות].

תניא, רבי אומר:

לעולם אל ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר איש רעים – להתרועע (לשון שבר); –
אל ימנה אדם אפוטרופוס בתוך ביתו שאלמלא מינה פוטיפר את יוסף אפוטרופוס בתוך ביתו, לא בא
לאותו דבר; –
למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין.

אמר חזקיה בריה דר' פרנך אמר רבי יוחנן:

למה נסמכה פרשת סוטה לפרשת תרומות ומעשרות – לומר לך, כל שיש לו תרו"מ ואינו נותנם לכהן,
סוף נצרך לכהן על ידי אשתו... ולא עוד אלא שנצרך להן (למתנות)... ואם נתנם – סופו מתעשר...

אמר רב הונא בר ברכיה משום רבי אלעזר הקפר:

כל המשתף שם שמים בצערו (שמברך על הרעה 'דיין האמת'. או גם שמבקש רחמים מלפניו. רש"י) –
כופלים לו פרנסתו... רבי שמואל בר נחמני אמר: פרנסתו מעופפת לו כצפור...

א"ר טבי א"ר יאשיה:

כל המרפה עצמו מדברי תורה אין בו כח לעמוד ביום צרה... א"ר אמי בר מתנה אמר שמואל: ואפילו
(מרפה מ)מצוה אחת.

עוד דרשו רבותינו בשעה שנכנסו לחרם ביבנה, בכבוד התורה ובלומדיה [אודות מעלת ת"ח ההולכים
ללמוד תורה; חביבות התורה על לומדיה בכל יום ויום; לימוד בתורה; המתת וניבול עצמו על דברי
תורה; הס ואח"כ כתיב], ובכבוד ושבח של אכסניא לתלמידי חכמים.

אמר רבי אבין הלוי:

כל הדוחק את השעה – שעה דוחקתו, וכל הגדחה מפני השעה – שעה נדחת מפניו (- עומדת לו ואינה
טורפתו) (עפ"י רש"י), כגון במעשה דרב יוסף שדחה את מלוכתו); –
כל הנהגה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה...
הנפטר מחברו אל יאמר לו לך בשלום אלא לך לשלום... הנפטר מן המת אל יאמר לו לך לשלום אלא לך
בשלום...

אמר רבי לוי בר חייא:

היוצא מבית הכנסת ונכנס לבית המדרש ועוסק בתורה – זוכה ומקבל פני שכינה...

אמר רבי חייא בר אשי אמר רב:

תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא... (מישיבה לישיבה וממדרש למדרש.
רש"י).

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב
שלום בניך – אל תקרי בניך אלא בוניך.

רנב

ברוך רחמנא דסייען